

مالیات بر ارزش افزوده

قانون ناکام

حمید زارعی

کم‌رنگ خواهد نمود.

بانک مرکزی، سیستم بانکی کشور، در کنار سیستم‌های نظارت قیمت و سایر نظام‌های ذی‌ربط به عنوان مکمل‌های اجرای این طرح باید هماهنگ با سازمان امر مالیاتی حرکت کرده و با تدبیر سیاست‌های لازم در زمان پیاده‌سازی این طرح بستر مناسب اجرا را فراهم آورند.

در این میان یکی دیگر از بحث‌هایی که در روزهای اخیر توجهات را به خود جلب کرده پیاده‌سازی و اجرای طرح تحول به ویژه در بخش هدمندسازی یارانه‌ها و حذف یارانه‌های انرژی است. به طور کلی می‌توان گفت اجرای طرح تحول در زمان اجرای طرح مالیات بر ارزش افزوده می‌تواند تبعات تورمی و خیمی داشته باشد و اثرات بسیار نامطلوبی بر وضعیت درآمد-مخارج اقشار کم درآمد و محروم بگذارد. که تحلیل این مبحث را به دلیل اهمیت زیاد به هفته‌های آتی موکول می‌کنیم.

اجرای تدریجی این طرح، کاهش انواع دیگر نرخ‌های مالیاتی، اطمینان از عرضه کافی کالاها، اهدای اعتبارات مالیاتی برای خرید کالاها و واسطه‌ای به تولیدکنندگان، سیاست تک‌نرخ در کنار مالیات‌های مکمل بر کالاها و لوکس و... می‌تواند تا حد بسیاری رضایت از اجرای این طرح را در جامعه بالا ببرد.

در واقع اگر اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده را به سه دوره اجرای اولیه، میان‌مدت و بلندمدت تقسیم کنیم، در دوره‌ی اجرای اولیه، بسته به زمان اجرا و شرایط اقتصادی آن زمان، شفاف‌سازی و اطلاع‌رسانی اجرای این طرح میان عموم اقشار، تدریجی اجرا کردن آن و عوامل دیگر، می‌تواند تبعات تورمی، توزیعی و تخصیصی مختلفی داشته باشد که عدم تدبیر آنها اثرات نامطلوبی بر تورم، توزیع درآمد و دگرگونی شرایط بازار و اقتصاد خواهد داشت. اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده در میان‌مدت و بلندمدت همگام با کم‌رنگ شدن آثار منفی اجرای آن در مراحل اولیه، بیشتر تأثیرات مثبت خود را نشان خواهد داد. کاهش فشار مالیاتی بر بخش تولید و تشویق سرمایه‌گذاری، جلوگیری از فرار مالیاتی و از فعالیت‌های اقتصادی زیرزمینی، حذف مالیات‌های مضاعف و مستند شدن معاملات در چرخه تولید، توزیع، صادرات و واردات کالا به علت شفاف‌سازی مبادلات اقتصادی، اثر مثبت بر تراز خارجی، جلوگیری در اعمال سلیقه‌های شخصی ممیزین مالیاتی، افزایش نرخ پس‌انداز نسبت به دیگر مالیات‌ها حتی در زمان‌های اولیه پس از اجرا، امکان کاهش زمان تأخیر وصول درآمدها و گسترش پایه مالیاتی که می‌تواند حتی با نرخ‌های پایین، درآمد دولت را به طور قابل توجه بالا ببرد و منابع کافی را برای عملکرد ضروری دولت فراهم کند و زمینه‌های کاهش اتکای بودجه دولت را به درآمدهای نفت و گاز فراهم آورد و کارایی نظام مالیات را به عنوان یکی از مهمترین ابزار سیاست مالی بالا برده و در بازتوزیع درآمد بین اقشار محروم جامعه به نحو موثرتری عمل نماید. اما در اجرای طرح مالیات بر ارزش افزوده به عنوان یک الزام، باید کوشید تا اثرات نامطلوب آن را بر تورم و نابرابری، تولید، تجارت و... تا حد امکان کاهش داده تا با استمرار اجرای آن از اثرات بلندمدت آن بهره‌مند شد.

انتظارات تورمی در سطح بسیار بالایی است و همچنین حجم نقدینگی بسیار بالا در کنار کسری بودجه بالا و نیز تأثیر روزافزون تحریم اقتصادی ایران بر صنایع و بخش‌های اصلی که اثرات تورمی آن در زیربخش‌ها و قیمت کالاها مشهود است و سیستم‌های ناکارآمد توزیع کالا، سیستم‌های ناکارای فعلی بانکی کشور که کوچک‌ترین کار بانکی در آنها ساعت‌ها زمان می‌طلبد در کنار فضای سیاسی پیشرونده انتخابات و جناح‌گیری احزاب و... در نهایت به تورمی بیش از آنچه مورد انتظار سازمان امور مالیاتی و موافقین نظرات آنهاست خواهد انجامید. در حالی که چنانچه این طرح در شرایط رونق، ثبات، تورم پایین‌تر از حد کنونی و با اطلاع‌رسانی کامل و هماهنگی و ارتقای ساز و کارهای نظارتی و سیستم بانکی که هر دو در صورت تدبیر سیاست‌های به موقع در کنار سازمان امور مالیاتی می‌توانند به عنوان یک نهاد ضد تورمی عمل کنند، می‌تواند اثرات بازدارنده‌ای بر تورم به جا گذارد. به نظر می‌رسد که به هیچ روی در مقطع کنونی زیرساخت‌های مناسب جهت اجرای این قانون اندیشیده نشده، بخصوص که از زمان تصویب این قانون در مجلس (خرداد ۸۷) تا اجرای آن (مهر ۸۷) تنها سه ماه می‌گذرد. دقت و تلاش بیشتر در اطلاع‌رسانی گسترده و شفاف‌تر با در نظر داشتن اصول شفافیت و عامه و قابل فهم بودن برای عموم مردم و اقشار مختلف می‌تواند بستر مساعدتری برای اجرای این طرح فراهم آورد. چرا که نحوه بیان این طرح به عنوان یک شیوه جدید در مالیات‌گیری، ابهامات بسیاری را در اقشار مختلف مودیان و سایر مردم در نخستین هفته‌های اجرای طرح به همراه داشته است. آماده‌سازی افکار عمومی و آشنایی عموم با تبعات مثبت این طرح ضمن اینکه می‌تواند تا حد بسیار زیادی موانع اجرا را برطرف کرده و عموم را تشویق به همکاری در اجرای این طرح کند، می‌تواند زمینه‌ی مساعدی برای کاهش تبعات تورمی و پایین آوردن انتظارات تورمی که از مهمترین نگرانی‌های گام‌های اول اجرای طرح بوده را فراهم آورد.

این نیاز وجود دارد که اثرات توزیعی ناشی از تورم در گام اول اجرا و گام‌های بعد بر طبقات مختلف کالاها با در نظر داشتن نقش این طبقات در سبد کالاها و اقشار مختلف جامعه با دقت و زمان بیشتر بررسی شده و تمهیدات لازم مثل معافیت‌ها، سیستم چند نرخ مالیات و... به کار گرفته شود. چرا که بی‌شک بار آثار بالای تورمی این طرح بیشتر در مراحل اولیه متوجه اقشار کم‌درآمد و محروم بوده و تبعات مثبت درآمدی معافیت سبد کالاها ضروری و دیگر سیاست‌های حمایتی، اثر مثبت خود را در بی‌اثر کردن و کاهش فشار اجرای این طرح بر این اقشار در صورت عدم دقت کافی در این مقوله

قانون مالیات بر ارزش افزوده که از اول مهرماه به مرحله اجرا گذاشته شده و در فراخوان‌های مختلف از مشمولین برای ثبت نام دعوت به عمل آمده، از جمله جنجال‌آمیزترین موضوعات هفته‌ها و روزهای اخیر بوده است، این قانون با اعتراضات علنی مودیان این طرح مواجهه شده و در نهایت با تداوم دامنه اعتراضات بخصوص از جانب اصناف، در هفته‌ی گذشته به بی‌رونتی و تعطیلی بازارهای اصفهان، تبریز و تهران، خصوصا بازار طلا انجامید. اجرای این طرح همچنین نگرانی‌های زیادی را برای مصرف‌کننده‌ها به عنوان آخرین حلقه این زنجیره که در نهایت پرداخت‌کننده این مالیات بر ارزش افزوده‌اند، به همراه داشت. اجماع نظر معترضین در به تعویق انداختن این طرح به چند ماه و یا یک تا دو سال دیگر به علت عدم اطلاع صحیح و شفاف از این طرح، تبعات وخیم تورمی احتمالی آن، دست و پاگیر بودن اجرای آن در شرایط کنونی و لزوم تجدیدنظر در کاهش مراحل اداری و بوروکراسی این طرح و نیز آثار سوء بر بخش‌های تولید و تجارت در کنار تأثیرات مثبت آن و... بوده است. دامنه اعتراضات سرانجام باعث گردید علی‌رغم اعلام سازمان امور مالیاتی در هفدهم مهرماه که هیچ وقفه یا تعلیقی در روند اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده اتفاق نمی‌افتد، در هجده مهر، رئیس جمهور وزیر اقتصاد را موظف کند در مدت دو ماه برنامه عملیاتی و راهکارهای مناسب برای اجرای صحیح قانون مالیات بر ارزش افزوده را تدوین کند و اجرای طرح تا این زمان به تعویق افتاد. در این حال مهمترین علت ناکامی اجرای این طرح را عدم اطلاع‌رسانی صحیح و نارسایی برنامه‌های عملیاتی آن در اولین گام‌های اجرا می‌دانند.

در واقع می‌توان این گونه بیان کرد که اجرای این طرح برای اصلاح و ارتقای نظام مالیاتی موجود، کاهش اتکا به درآمدهای نفتی و به طور کلی اصلاح ساختار اقتصادی کنونی ایران یک الزام می‌باشد و تبعات مثبت بسیار زیادی به همراه خواهد داشت. اما باید «اجرا» در این طرح، وزنی به مراتب بالاتر از سیاست‌گذاری داشته باشد:

به نظر می‌رسد در انتخاب زمان اجرای مالیات بر ارزش افزوده دقت لازم به عمل نیامده است. شرایط فعلی اقتصاد ایران که با رکود تورمی همراه است و